

Karjalan nimet

VILJO NISSILÄ *Suomen Karjalan nimistö.* Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiön julkaisu. Vammala 1975. 382 s.

Viljo Nissilä on jo runsaat neljä vuosikymmentä tehnyt sekä määrältään että laadultaan mittavaa nimistöntutkimustyötä. Julkaisujen ilmestymistahti on ollut tiuha varsinkin 1960-luvulla, eikä se ikävuosien lisääntyessä näytä tokenevan. Tätä todistaa Nissilän tähän asti aineistoltaan laajin teos Suomen Karjalan nimistö.

Nissilä on käynyt tätä teosta varten läpi valtavan aineiston, Suomen nimiarkiston karjalaiset kokoelmat (350 000 nimilippua) ja suuret määrät vanhoja nimimerkintöjä Valtionarkiston ja maanmittaushallituksen asiakirjoista. Teoksen laatimista on helpottanut se, että tekijä on voinut käyttää hyväkseen monia aiempia tutkimuksiaan, esim. slaavilais- ja alaksalaisperäisistä nimistä, joita hän on täydentänyt uudella karjalaisella materiaalilla. Tutkimusaluetta ei ole aivan tarkkaan rajattu. Se käsittää 1930-luvun Viipurin läänin sekä lisäksi Pohjois-Karjalan maakunnan (v. 1967 ilmestyneen Suomenmaa I:n mukaan). Mukana on aineistoa esim. Valkealasta ja Vehka-

lahdelta, jotka ovat hämäläismurteiden alueella, mutta joiden nimistössä on vahva karjalainen panos.

Suomen Karjalan nimistö on rakenteeltaan Nissilän Suomalaista nimistöntutkimusta -teoksen kaltainen. Luvussa Nimistön tallennus ja tutkimus tehdään kerääjien nimiä, keruuvuosia ja nimilippujen määriä myöten selkoa siitä, miten paljon nimistöä etenkin luovutetusta Karjalasta on saatu talteen vuoden 1972 syksyyn mennessä. Tutkijoista Karjalan nimistöä ovat pääasiassa käsitelleet Viljo Nissilä itse, joka vuodesta 1935 alkaen on julkaissut lukuisia painettuja tutkimuksia eri aikakauskirjoissa, ja hänen oppilaansa, jotka ovat tehneet laudaturtoita Karjalan nimistöstä.

Varsinainen nimiaines on jaoteltu lähinnä nimen alkuperäkielen mukaan. Suurin ryhmä Suomalais-karjalaiset nimet (141 sivua) on jaettu paikannimiin ja henkilönnimiin. Alajaotus on nimeämisperusteen mukainen (maasto, elinkeinot jne.) kuten Nissilän muissakin teoksissa. Tekijä luettelee Karjalan nimistön topografiset sanat (lähes 400), muotoa, kokoa, väriä ym. ominaisuuksia ilmaisevat sanat, ja esittää niistä runsaasti paikannimesimerkkejä. Huomattakoon, että paikannimien perusosina esiintyviä mm. topografisia sanoja on myös ryhmissä Maaperä, Asema ja Kasvit. Paikannimien sisältämiä eläinten, kasvien ja rakennusten nimityksiä, elinkeino- ja muuta kulttuurisanastoa käsitellään laajasti. Tärkeä on luku karjalaisista asutusnimistä (s. 97—114). Karjalassa yksinäisäsumuksen nimeäminen on erittäin monivivahteista ja omaleimaista. Länsi-Suomessa taloilla useimmiten on vakiintuneet, tavallisesti *-la*-loppuiset nimet, joissa runkona on appellatiivi tai etunimi. Karjalassa ei niinkään talon paikka ole nimeämisperusteena, eikä talon nimi pysy samana vuosikymmenestä toiseen, vaan pääasiana on ihminen, joka asuu taloa. Yleensä talonnimi on samanlainen kuin sen asukkaan nimi, tai sitten se on johdettu henkilönnimestä. Esimerkkeinä lu-

kuisista henkilönnimipohjaisista talonni-
mityypeistä, joissa etunimet, sukunimet,
asukkaannimitykset ja appellatiivit ovat
erilaisina kombinaatioina, mainittakoon
seuraavat tyypillisesti karjalaiset nimet:
*ierikka, ahtiaine, uarokosone, talikka poavo,
mikomatimikkelimatti, setäpaavotommo, har-
maapäämatti, kosepekkko, ukko kopone, polis
virolaine, oatamlaist, kirkomies*. Karjalalle
luonteenomainen piirre on myös, että
asumusnimistö on horjuvaa ja että rin-
nakkaisnimiä on runsaasti. Monesti hen-
kilönnimipohjaista talonnimeä käytetään
vain paikallissijoissa.

Länsi-Suomen ja Karjalan nimistön
erot tulevat näkyviin myös proprisissa
henkilönnimissä (s. 118—166). Niistä
Nissilä yleistään käyttää termiä sukunimi,
vaikka ei voidakaan varmasti todeta,
milloin yksilönnimeä (usein etunimeä)
määrittävä lisänimi on siirtynyt perin-
nölliseksi sukunimeksi. Vielä 1500-, 1600-
luvulla sukunimistömme oli rakenteeltaan
vakiintumatonta, mitä todistavat asiakir-
jojen useat samasta henkilöstä käytetyt
erijohtimiset nimiasut.

Muinaissuomalaisen nimien maail-
maan Nissilä tunkeutuu kylännimien
kautta (s. 122—129). Nämä yleensä ta-
kaavat niihin sisältyvän henkilönnimen
vähintään keskiaikaisen alkuperän. Ni-
met on esitetty tiiviinä luettelona, joka
antaa karjalaisen pohjamateriaalin tule-
ville yksityiskohtaisemmille kylän- ja hen-
kilönnimitutkimuksille. Samaan tapaan
kuvataan muut karjalaisen henkilönni-
mistön ryhmät (Luonnosta valitut nimet,
Henkilön ruumiillisia ja henkisiä ominai-
suuksia kuvaavat nimet, Säätyä ja am-
mattia ilmaisevat nimet, Syntymäpaikkaa
ja -yhteisöä ilmaisevat nimet), joihin kai-
keti sisältyy myös muinaissuomalaiselta
ajalta olevia henkilönnimiä. Luonnosta
valittujen nimien joukossa ovat tyypilli-
sesti karjalaisia eläinten, erityisesti lintu-
jen, nimityksiin perustuvat sukunimet
(s. 130—138). Myös henkilön ulkonäkö
ja henkiset ominaisuudet olivat Karjalassa
tavallisia nimeämisperusteita lisänimiä
(myöhemmin sukunimiä) annettaessa, ku-

ten etenkin uudenajan alun asiakirjat
kertovat (s. 138—149). Näiden nimien
joukkoon on sijoitettu jokunen, joka ei
kuvaakaan kantajansa vaan ehkä hänen
hevosensa ominaisuuksia (*Luutahäntä, Ros-
kahäntä*), nimenkantajan ammattia (*Sian-
nahka*) tai maastoa (*Nokkala, Nikama*).
Entisajan aineellisesta kulttuurista kerto-
vat monet ammattia ilmaisevat nimet
(s. 149—155), ja Karjalan asutushisto-
riaa valaisevat syntymäpaikkaa ja -yhteisöä
ilmaisevat henkilönnimet (s. 155—
164), jotka kertovat, mistä maasta, maa-
kunnasta, pitäjästä tai kylästä väestöä on
tullut Karjalaan. Etenkin Karjalan kylien
ja kantatalojen nimien myöhempi perus-
teellinen tutkimus tuo varmasti runsaasti
lisäainesta asutuksen alkuperän selvittä-
miseen. Yksi tulevaisuuden tärkeitä tehtä-
viä on Karjalan nimistön, etenkin vanho-
jen kylännimien, vertailu muun Suomen
nimistöön. Tällöin selviävät asutushistori-
alliset suhteet ja tyypillisesti karjalainen
aines.

Pääasiassa nuoremmista asutussiirroista
ovat todistena Karjalan roomalaiskatoli-
set nimet (s. 167—185). Tässäkin luvussa
Nissilä käsittelee ensi sijassa *-la*-loppuisia
kylän- ja talonnimiä sekä niiden pohjana
olevia henkilönnimiä. Nimiaines on pää-
osaltaan samaa kuin Länsi-Suomessa
(esim. *Anttila, Penttilä, Vilppula*), mutta
joukossa on sellaisiakin, jotka tarkempi
vertaileva tutkimus osoittaa levikiltään
karjalaisiksi. Tähän lukuun sisältyy pal-
jon sukunimietymologioita, joukossa useita
aiemmin esittämättömiäkin.

Maamme slaavilaiset nimet sijoittuvat
melkein pelkästään Karjalaan (s. 188—
210). Tämä teoksen luku on lähinnä täy-
dennetty ja uudella tavalla ryhmitetty
laitos Suomalaista nimistöntutkimusta
-teoksen vastaavasta luvusta. Ortodoksi-
sista täysnimistä on syntynyt lukuisia
kansanomaisia variantteja, hypokorisme-
ja, jotka sellaisinaan tai johtimellisina si-
sältyvät karjalaiseen sukunimistöön. Näi-
tä Nissilä ei kuitenkaan käsittele tarkem-
min vaan viittaa omiin aiempiin tutki-
muksiinsa.

Ehkä odotettua enemmän Suomen Karjalassa on skandinaavisia nimiä, joiden selvittely (s. 211—248) on huomattavasti perusteellisempi kuin Suomalaista nimistöntutkimusta -teoksessa. Skandinaavisissa henkilönnimissä erityisen suuria ryhmiä ovat ammattia (ja säätyä) ilmaisevat nimet ja etunimilähtöiset nimet. Tulkintoja pidän harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta pätevinä. *Kännäri* (s. 221) ei tule ruotsin appellatiivista *kännare* vaan ilmeisesti myöhemmin esitetystä 'kännärinoikeuden jäsentä' merkitsevästä sanasta (s. 229). Nimien *Husu* (s. 225) ja *Lensu* (s. 226) tulkinnat jäävät todisteiden puutteessa epätodennäköisiksi, ja se, että sukunimi *Nupponen* johtuisi ruotsin *knopp*-sanasta merkityksessä 'nuppu', ei nimenannon kannalta ole perusteltua. Suomenlahden rannikolle tulleesta nuoremmasta ruotsalaisesta siirtolaisasutuksesta kertovat lukuisat luontonimet esitellään sivuilla 241—248.

Viimeisenä Karjalan nimikerrostumana Nissilä käsittelee (s. 249—259) alaksalaisia nimiä, joista vanhimmat ovat kulkeutuneet Karjalaan hansakaupan mukana 1200-luvulla. Tekijä toteaa, että nimien tuloreittien seuraaminen on erittäin vaikeaa, koska lähtöalueena voi olla Baltia, Ruotsi tai Pohjois-Saksa. Nimen pohjana oleva etunimi saattaa jossakin tapauksessa olla alkuperältään saksalainen (esim. *Gertrud*, *Henrik*, *Sigfrid*), mutta nimen saanut henkilö on tällöin ollut joko suomalainen tai ruotsalainen, ja itse henkilönnimi on täysin samassa asemassa kuin roomalaiskatolinen ristimänimi.

Teoksen viimeisessä luvussa Paikanimien rakenne ja kieliasu (s. 260—292) Nissilä osoittaa, miten karjalaiset paikanimet onomastisesti voidaan ryhmitellä. Ryhmät ovat samat kuin Suomalaista nimistöntutkimusta -teoksessa, mutta termiä on modernistettu ja esimerkistö on uutta, ja siinä on uusia tulkintoja. Luku sisältää mm. perusteellisen elliptisten nimien jaottelun (s. 263—267) sekä runsaasti esimerkkejä Karjalalle tyyppillisistä loppu- ja sisäheitteisistä nimistä (s. 276—280).

Teokseen liittyvät perusteelliset lähdeviitteet (16 s.), asiahakemisto (2 s.) ja valtava sanahakemisto (69 s.), jonka avulla löytää kirjassa käsitellyn nimi- ja appellatiiviaineksen. Tämä hakemisto on tärkeä apuneuvo jokaiselle nimistöntutkijalle.

Nissilä on taitavasti eri keinoin tiivistänyt sanottavansa, niin että teokseen on mahtunut mahdollisimman paljon asiaa. Pitäjännimistä on käytetty lyhenteitä, ja turhat välimerkit samoin kuin vuosilukujen perässä olevat lähdeviitteet on poistettu. Muutenkin kieli on tiivistä ja ytimekästä. Turhia arvailuja ja vaihtoehtoja ei esitetä, vaikka onkin ilmeistä, että aineiston puristaminen tarkkarajaisiin ryhmiin voi johtaa joihinkin yleistyksiin ja yksipuoluisuuksiin. Samanasuisillakaan nimillä ei nimittäin aina ole sama nimeämisperuste.

Suomen Karjalan nimistö on aineistoltaan laaja ja tiivis tietosanakirja tai oikeastaan nimitietokirja, joka tarjoaa luotettavaa, valmiiksi ryhmiteltyä ja käsiteltyä nimiainesta tutkijan tarpeiksi ja vertailuaineistoksi sekä tulkintamalleja ja virikkeitä tulevalle tutkimukselle.

Saulo Kepsu